

Saamelaiskielten indefiniittipronominien jäljillä

Markus Juutinen¹ ja Jukka Mettovaara¹[0000-0002-4727-6704]

¹ Oulun yliopisto

Abstract. We provide an overview of indefinite pronouns in Saami languages that have been borrowed or calqued from Finnic, Scandinavian or Russian. We define indefinite pronouns in the traditional way, i.e. encompassing all pronouns not belonging to any other pronoun class. The treatment of Saami indefinite pronouns in earlier literature varies, but generally they haven't received as much attention as other pronouns. From Finnic sources, Saami languages have borrowed e.g. pronouns *harva* 'few', *joku* 'some(one)', *kaikki* 'all', *moni* 'many' and *muu* 'other' as well as pronominal elements *ikänänsä* '-ever', *saati* 'let alone' and *vaikka* 'even (if)'. Loans from Scandinavian include e.g. *mange* 'many', *noen* ~ *någon* 'some' and *same* ~ *samma* 'same'. Russian loans include pronominal elements *ni-* 'not (even)' *хоть* 'even (if)'. Indefinite pronouns in Saami prove to be rather an open class, and elements with similar meanings have been borrowed time after time. The variation is especially abundant in pronouns of indifference and free choice. Most of the pronouns in our data have been noted as loans before, but there are some unnoticed cases. Especially these warrant further study.

Keywords: Saami languages, language contacts, indefinite pronouns.

1 Johdanto

Saamelaiskielten pronomien tutkimus on keskittynyt pitkälti persoona-, interrogaatiivi- ja demonstratiivipronominien diakronian ja semantiikan selvittämiseen – ymmärrettävistä syistä. Esimerkiksi saamelaiskielten demonstratiivien järjestelmä, jossa on kielestä riippuen neljästä kuuteen jäsentä, on kiinnostava myös typologisesta näkökulmasta (esim. Guttorm 2009; Ylikoski 2020). Persoona- ja interrogaatiivipronomininit taas ovat minkä tahansa kielen ydinsanastoa ja edustavat usein historiallisesti pronomien vanhinta kerrostumaa.

Vähemmälle huomiolle niin tutkimuksessa kuin vaikkapa oppijoille tarkoitetuissa kieliopissa ovat usein jääneet muut pronominit. Tässä artikkelissa luomme yleiskatsauksen saamelaiskielten lainattuihin indefiniittipronomineihin, minkä haluamme toimivan keskustelunavauksena saamelaiskielten indefiniittipronominien tutkimukselle. Artikkelin puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista kuvata yksittäisten saamelaiskielten indefiniittipronominijärjestelmiä eikä yksittäisten indefiniittipronominien käyttöä, vaan ne jäävät tulevien tutkimusten tehtäväksi.

Artikkelin rakenne on seuraavanlainen¹: johdannon jälkeen luvussa 2 määrittelemme, mitä tarkoitamme tässä artikkelissa indefiniittipronomeineilla, minkälaisia typologisia piirteitä niillä on ja millä tavalla niitä voidaan jaotella. Lisäksi luomme lyhyen silmäyksen indefiniittipronominien käsittelyyn eri saamelaiskielten kielioppikuvauksissa. Luvussa 3 esittelemme saamelaiskielten lainaperäistä indefiniittipronomiaineistoa, josta osaa on käsitelty jo aiemmissa tutkimuksissa. Esitämme aiemmin käsittelemättömiä etymologioita ja rinnastuksia mm. sanoille *Ko joku*, *E kööre* ja *Ko vee'zz* ~ *Ki ʋeɕʋ*. Luvussa 4 teemme yhteenveton artikkelin annista; aineiston perusteella voi todeta, että merkittävä osa saamelaiskielten indefiniittipronomeineista on lainattu ja että itämerensuomesta lainaaminen vaikuttaa olevan jonkin verran yleisempää kuin skandinaavisista kielistä tai venäjistä. Luvussa 5 esitämme vielä mahdollisia aiheita tulevan tutkimuksen varalle.

2 Taustaa

Indefiniittisiksi luokiteltavien pronomien ryhmä on sisäisesti heterogeeninen. Tämä johtuu osaksi siitä, että indefiniittipronominien luokka on toiminut kieliopissa eräänlaisena jäännösluokkana, johon on luokiteltu muihin ryhmiin sopimattomat pronominit (Haspelmath 1997: 11). Esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa (ISK) yhdestä suuresta indefiniittipronominien luokasta onkin luovuttu, ja siihen aiemmin kuuluneet jäsenet on jaoteltu tarkemmin lähinnä erilaisiksi kvanttoripronomeineiksi (§ 740, 742):

- a) indefiniittiset: *joku, jokin*
- b) universaaliset: *kaikki, jokainen, kukin*
- c) kieltohakuiset: *(ei) kukaan, mikään*
- d) samantekevyyden pronominit: *kuka, mikä tahansa; kuka, mikä vain*
- e) summittaisen lukumäärän pronominit: *harva, jokunen, muutama, moni, usea*

Indefiniittipronominia voi kattoterminä pitää aivan perustellusti ontuvana, sillä osa niistä on pikemmin definiittisiä eikä osa ole varsinaisesti kvanttoitakaan (Vilkuna 1996: 52). Tällaisina pronomien rajatapauksina voi pitää sanoja *sama*, *muu*, *toinen* ja *eri*, joita Haspelmath kutsuu identiteettipronomeineiksi tai tarkenteiksi (*identity pronouns/determiners*) ja jotka hän rajaa pois varsinaisista indefiniittipronomeineista. Näiden lisäksi hän jättää indefiniittipronominien ulkopuolelle universaalisia ja summittaisen lukumäärän kvanttoripronomeineja vastaavat pronomini-ilmaukset. (ISK § 766; Haspelmath 1997: 11–12.)

Indefiniittipronominien voi odottaa noudattavan sekalaisesta luonteestaan huolimatta pääosin tiettyjä tendenssejä. Indefiniittisyyttä merkitään usein interrogatiivipronomiiniin liittyvällä taipumattomalla partikkelilla tai partikkeleilla, pronominin reduplikaatiolla tai sitä ei merkitä ollenkaan, vaan pelkkä interrogatiivi voi itsenäinään saada indefiniittisen merkityksen. Diakronisesti useat indefiniittipronominit ovat kieliopillistuneet verrattain myöhään, minkä vuoksi läheisten sukukieltenkin indefiniittijärjestelmät voivat poiketa paljon toisistaan. (Haspelmath 1997: 235.)

¹ Liite <https://zenodo.org/record/4596423>

Huolimatta indefiniittipronominin kritiikistä määrittelemme ne tässä artikkelissa mahdollisimman laajasti (ks. Sammallahti 2005: 231–243). Tarkastelemme siis syntaktis-semanttisesta näkökulmasta erilaisia kvantifioivia ja indefiniittisiä pronomineja ja pronomineissa esiintyviä aineksia, jotka eivät selvästi kuulu mihinkään toiseen pronominiiniluokkaan. Pronominiutta tärkeämpänä kriteerinä jonkin kielellisen aineksen mukaan ottamiselle pidämme sitä, että sille voi osoittaa potentiaalisen laina-alkuperän. Tarkastelemme sekä varsinaisia lainoja että käänöslainoja. Emme kuitenkaan lähtökohtaisesti ota kantaa siihen, onko jokin sana levinnyt saamelaiskielten välillä, emmekä määrittele eri pronominiinien lainautumisen ajallista järjestystä, ellei siitä erikseen mainita. Lainoja on kertynyt saamelaiskieliin eri aikoina, ja kieliryhmän sisäinen lainaaminen on mahdollista ja todennäköistäkin, mutta tällaisten tapausten osoittaminen on usein vaikeaa.

Uralilaisten kielten pronominiinien joukossa on paljon lainattua. Nimenomaan indefiniittipronomineja tai vastaavia pronominaalisia elementtejä, kuten prefiksejä, partikkeliteita ja kliittejä on usein lainattu uralilaisten kielten kontaktikielistä (Alvre 2002; Blokland 2012; Van Alsenoy & van der Auwera 2015). Tästä syystä kielikontaktien merkkejä onkin sopiva lähteä jäljittämään niistä.

On yhtäältä myös hyvä huomauttaa, että kaikki saamelaiskielten indefiniittipronomininit eivät ole lainaa, vaikka suuri osa vaikuttaakin olevan. Esim. kantasaameen palautuva **mütēmē* (> E *muvhte* 'muutama, joku' ~ Po *muhtun* id. jne.) voi olla lainattu itämerensuomesta, mutta toisaalta se on voinut muodostua jo ennen kantasaamea (Sammallahti 1998: 250, 255). Samoin kantasaamen **puohken* (> Po *buot* 'kaikki' ~ Ko *puk* id. jne.) alkuperä on epäselvä (Sammallahti 1998: 233). Osa pronomineista on puolestaan lainattu ennen kantasaamen hajoamista, ja lainanantajakielen määrittely tarkasti on vaikeaa. Vanhoja lainoja on esim. E *såemies* ~ Po *soamis* 'eräs, jokin, joku(nen), muutama', joka on lainattu jo esisaameen kantaindoarjasta tai kantaindoeuroopasta (Sammallahti 2001: 402, 408; Holopainen 2018: 165–166; 2019: 235).

Indefiniittipronominiinien käsittely saamelaiskielten kielioppien kuvauksissa on vaihtelevaa. Annamme seuraavassa esimerkkejä siitä, miten indefiniittipronomineja on käsitelty varsinaisissa kieliopissa sekä sanakirjojen yhteyteen liitetyissä kielioppiosissa.

Tarkimmin indefiniittipronomineja on kuvattu pohjois- ja eteläsaamesta. Esimerkiksi pohjoissaamen indefiniittipronomineja ovat käsitelleet aikaansa nähden varsin kattavasti jo Friis (1856: 73–81) ja myöhemmin Nielsen (1926: 134–145). Nykyaikainen, sekin perusteellinen esitys on Sammallahtien ja Nickelin (2011: 129–143), jotka jakavat pronominit ensin rakenteen perusteella moniosaisiin ja muihin pronomineihin. Ensin mainittuihin kuuluvat interrogatiivipronominista ja partikkelista, kuten *vaikko* 'vaikka', *feara* 'vähän -kin', *nu* 'niin' ja *-ge* '-kAAn; -kin' muodostetut pronominit. Seikkaperäisen syntaktis-semanttisen esityksen pohjoissaamen indefiniittipronomineista tarjoaa Sammallahti (2005: 231–235). Eteläsaamen osalta indefiniittisiä pronomineja on kuvannut jonkin verran jo Bergsland (1946: 108–111) ja varsin perusteellisesti myöhemmin Hasselbrink (SüdLpW: 130–137), jonka jako perustuu sekä morfologisiin että syntaktisiin kriteereihin. Maggan & Maggan (2012: 58–62) sekä Bergslandin (1994: 129–130) eteläsaamen kielioppien indefiniittipronomineja käsittelevä osa on

suppeampi kuin Hasselbrinkin mutta toisaalta kielenopiskelijoille ja -oppijoille helpommin lähestyttävä. Morottajan ja Olthuisin (tulossa) inarinsaamen koulukielioppi käsittelee indefiniittipronomineina perinteiseen tapaan niitä pronomineja, ”jotka eivät kuulu mihinkään muuhun pronominiryhmään”. Indefiniittipronomineja tarkastellaan varmaankin pedagogisista syistä suomen kielen näkökulmasta, mutta osio sisältää kuitenkin runsaasti esimerkkilauseita.

Toisissa kieliopissa indefiniittipronominien tarkastelu rajoittuu pronominiin ja niiden taivutuksen esittelyyn. Vertailevassa piitimen- ja luulajansaamen kieliopissaan Sjaggo (2015: 61–67) käsittelee indefiniittipronomineja tosin lähinnä niiden taivutusta, mutta eri pronominiin merkityksiä hän kuvaa vain vähän eikä käyttöesimerkkejä ole juurikaan. Lähinnä taivutusta esittävät kuvaukset ja pronominiinluettelot löytyvät lisäksi luulajansaamen (Spiik 1989: 61–64), akkalansaamen (Zaikov 1987: 127–128), kildininsaamen (Kert 1971: 176–177), turjansaamen (Tereškin 2002: 112) ja koltansaamen (Moshnikoff et al. 2009: 57; 2020: 73; Feist 2010: 258–261; 2015: 109–110, 171) indefiniittipronomineista. Wilbur (2014: 140–141) ei käytä piitimensaamen kieliopissaan termiä indefiniittipronomini vaan käsittelee lyhyesti kvanttoreita (*quantifiers*). Osa kieliopista taas ei käsittele indefiniittipronomineja tai kvanttoreita lainkaan, näistä esimerkkeinä mainittakoon Halász (1896) piitimensaamesta ja von Gertten (2015) uumajansaamesta.

3 Saamelaiskielten lainatut indefiniittipronomit ja niissä käytettävät elementit

Tässä luvussa annamme esimerkkejä saamelaiskieliin lainatuista indefiniittipronomineista sekä partikkeleista, joiden avulla muodostetaan indefiniittipronomineja. Vaikka olemme pyrkineet keräämään mahdollisimman kattavan luettelon lainaelementeistä, lista ei mitä luultavammin ole täydellinen, mikä osaltaan kuvastaa sitä, kuinka paljon indefiniittipronomineja saamelaiskieliin on lainattu.

Mikäli laina-alkuperää on jo aiemmin esitetty, olemme merkinneet viitteen lainälähteen perään. Olemme lähtökohtaisesti käyttäneet saamelaiskielten nykyortografioita, mutta antaneet lähteissä esiintyvän kirjoitusasun, mikäli nykykielten sanakirjoissa ei esiinny kyseistä elementtiä. Luonnollisesti olemme toimineet näin myös akkalansaamen ja turjansaamen kanssa, sillä näille kielille ei ole kehitetty standardisoitua ortografiaa. Olemme kääntäneet annettujen pronominiin merkitykset suomeksi lähteiden pohjalta.

3.1 Itämerensuomalaisista kielistä lainattuja elementtejä

ainoa ~ *ainova* (Qvigstad 1893: 83; SSA s.v. *ainoa*; LpWsch: 157)

Lu *ájnnu* ’ainoa’ (LuLpW: 6–7)

Po *áidnu* ’ainoa’, PoJuk *áinoá* ~ *ainua* (LpD I: 22; Hansegård 1967: 198)

In *áinoo* ’ainoa’ (InLpW: 114; InSaS: 120)

Ko *áñqva* ’ainoa’ (KLpS: 6)

Itämerensuomen sana on lainattu germaaniselta taholta (ks. myös 3.2, *einn* ~ *ene*). Inarinsaamessa esiintyy myös rakenne *jyehi áinoo*, joka merkitsee ’joka ainoa, jokaikinen’. Tämä rakenne on lainattu suomen rakenteesta *joka ainoa*:

Sust lâi kääni, mii monnij kollemane jyehi áinoo peeivi.
 ’Hänellä oli kana, joka muni kultamunan joka ainoa päivä.’ (SIKOR)

***ehkä, ehkäpä* (LpWsch: 37, 1559; SSA s.v. *ehkä*), vanh. myös ’vaikka, siitä huolimatta että’ (NES s.v. *ehkä*)**

E *ihkie* ~ *ihkebe* ’tahansa; vaikka’, esim. *ihkebe gie* ’kuka vain’, *ihkie guktie* ’millä tahansa tavalla’ (SüdLpW: 748; SydSaO 2007: 137)

Lu *ihka* ~ *ihkapa* ’vaikka, huolimatta’, esim. *ihka(pa) mij* ’mitä ikinä’, *ihka(pa) guhti* ’kuka tahansa’ (LuLpW: 85; Kintel 2012)

Samaan yhteyteen kuuluvat partikkelit ja konjunktiot
 U *ihkká* ’vaikka’, *ihkkabe* ’ehkä’ (Barruk 2018: 80)
 Pi *iehkep* ’ehkä’ (Halász 1896: 22; Wilbur 2020)
 Po *anhk* ’ehkä’ (LpWsch: 37)

***harva* (Hansegård 1967: 153; LpWsch: 1252; SSA s.v. *harva*)**

Po *hárvvis* ’harva (ei usea)’ (LpD II: 307; Nickel & Sammallahti 2011: 137)
 In *härvi* ’harva (ei usea)’ (InLpW: 705; InSaS: 20)

Koltansaamassa *härvv* (KLpS: 37; KoSaS: 15) ei toimi indefiniittipronominina vaan adjektiivina ’harva, harvinainen’, adverbina ’harvoin’ sekä nominina ’isosilmäinen lohiverkko’. Viimeksi mainittu merkitys on myös kildininsaamen sanalla *χar̄v^a* sekä turjansaamen sanalla *χar̄v^a* (KLpS: 37).

***ikänänsä, ikään* (LpWsch: 1561; Hansegård 1967: 157; SSA s.v. *ikä*)**

Lu *ihkenis* ’kuin, niin, tahansa, koskaan, esim. *guhti ihkenis* ’kuka tahansa’ (LuLpW: 85)

Po *ihkinassii* ~ *iĩkin* ’tahansa, hyvänsä’, esim. *gii ihkinassii* ’kuka tahansa’ (LpWsch: 1561; LpD II: 370; Nickel & Sammallahti 2011: 129–130)

In *ihenis* ~ *ihánes* ’tahansa, hyvänsä’, esim. *maid ihenis* ’mitä hyvänsä’ (InLpW: 887; InSaS: 21)

joku, jonkun

Koltansaamen puhekielessä esiintyy suomesta lainattuja pronomineja *joku* ’joku, muutama’ sekä *jonku* ’joku, jonkun, muutaman’. Näistä molemmat ovat yleisiä jo 1960- ja 1970-luvun arkistonauhoilla, joten kyse ei ole tilapäislainoista. *joku* voi toimia itsenäisenä subjektina, ja sekä *joku* että *jonku* voivat toimia määritteinä.

vââ'zz ko kuádd joku k̄eän-ne ool, de vuõlgat, vuõlgat nacet stá'lmstáäl
 ’vihaa kun kantaa joku jotakuta kohtaan, niin lähettää, lähettää katsos
 staalon’ (Kotus 9834_1a, 0:08:41)

joŋku sää'n säärnai

'muutaman sanan sanoi' (Kotus 17454_1bz, 0:20:04)

Vaikka muotojen käyttöalat muistuttavat pitkälti suomen vastaavien muotojen käyttöaloja, on niiden välillä myös eroja, esim. *joku* voi toimia myös objektin määritteenä. Tästä syystä kyseessä ei ole ainakaan selvästä koodinvaihto, vaan lainaa on mukautettu koltansaamen kielioppiin.

Tä'st vøl leei'm vøl joku ääi'j.

'täällä olimme vielä jonkin aikaa' (Kotus 12401_1bz, 0:14:35)

Koltansaamen *joku* ~ *joŋku* -pronominia ei ole aiemmassa tutkimuksessa havaittu, minkä vuoksi sen perusteellinen käsittely vaatisi syvällisempää perehtymistä kuin miin tämän artikkelin laajuus antaa myöten.

-kAAAn (Juutinen 2016: 57–58)

Koltansaamen puhemielessä esiintyy liitepartikkeli *-kaan*, '-kAAAn, edes', joka on lainattu suomen liitepartikkelista *-kAAAn*. Sen avulla voidaan muodostaa kieltohakuisia indefiniittipronomineja:

Mutta muuda nâkam nuu'bnallšem šuurab ää'sš jeä'la šöddâm mōök-kaan.

'Mutta muita sellaisia isompia sattumuksia ei ole tapahtunut mitään'

(Kotus 17448_1c 0:08:52)

I'lleäm mii-kaan kue'lljäu'rr.

'Ei ollut mikään kalajärvi' (Kotus 17461_1d 0:00:57)

kaikki (LpWsch: 2040; Hansegård 1967: 160; SSA s.v. kaikki)

E *gaajhke* 'kaikki' (LpWsch: 2040; SüdLpW: 509; SydSaO 2007: 82)

U *gájkka* 'kaikki, koko' (MalâLpW: 39; Barruk 2018: 57)

Pi *gájk* ~ *gajk* 'kaikki, jokainen' (LpWsch: 2040; Wilbur 2020)

Lu *gájkka* 'kaikki, jokainen' (LpWsch: 2040; LuLpW: 143; Kintel 2012)

Po *gait* 'kaikki' (LpWsch: 2040; LpD II: 19)

lie(nee) esim. kuka lie(nee)

Pi *litj*, esim. *mij litj del dat?* 'Mikä lie sitten se?' (Wilbur 2009: pit080924.240)

Lu *lisj*, esim. *Ja majt lisj sidjij javllam iv rat diede.* 'Ja mitä lie(nee) heille sanonut, en tiedä.' (SIKOR)

Po *leš, leaš, leačča* esim. *In diede mii leš dáhpáhuvvan* 'En tiedä, mitä lie(nee) tapahtunut.' (SIKOR)

In *leš*, esim. - - *kesittij Avelân maid leš lam sáátuid* 'vedätti Ivaloon mitä lienee ollut kyytejä' (Itkonen & Laitinen 1992: 263)

Ko *leežž*, esim. *ĸii leežž leämmaž* 'ken lienee ollut' (KLpS: 203)

A *-linč*, esim. *mīlinč* 'mikä lienee', *ĸīlinč* 'kuka lienee' (Zaikov 1987: 127)

Ki -*лянич*, esim. *ке-лянич* 'kuka lienee', *ми-лянич* 'mikä lienee'; **ми-лянич** *ляши муэль альн* 'jotain on pöydällä' (Kert 1971: 177; Bartens 1980: 96–97; Antonova 2014: 91, 167)

T -*ланче*, esim. *нјит мом ланчї томалт лїчка* 'tyttö jotain siellä tekee', **келанче** *пуфкала* 'joku ampuu' (Szabó 1967: 132, 146)

Itämerensuomen rakenne *kuka lie, mikä lie* on käännöslaina venäjän rakenteesta *кто-нибудь* (Alvre 1982: 51; Laanest 1990: 105). Rakenteen malli on luultavasti lainautunut saameen itämerensuomen kautta; itäisissä saamelaiskielissä rakenteen tavallisuus voi tosin olla venäjän vaikutusta, sillä *olla*-verbin potentiaalin kieliopillistuminen interrogatiivin yhteyteen indefiniittiseksi elementiksi on edennyt pisimmälle nimenomaan idässä². Akkalan-, kildinin- ja turjansaamessa tähän on voinut osaltaan vaikuttaa myös potentiaalimoduksen taantuminen (Zaikov 1987: 151; Tereškin 2002: 125–126; Rieβler (tulossa); vrt. Kert 1971: 200–201).

melkeä (LpWsch: 3822; SSA s.v. melkeä) 'paljon, melko suuri, melkoinen määrä, joltinenkin, isonlainen'

Hasselbrink (SüdLpW: 136, 921) esittää, että eteläsaamen *mielgede* 'paljon, erittäin' on joko indefiniittipronomini tai adverbi. Koska sanan käyttöä ei juurikaan kuvata eikä sitä tavata muissa lähteissä, on vaikea määrittellä, kumpaan luokkaan se kuuluu. Adverbeinä voivat toimia myös seuraavat sanat:

U *meälggade* 'pitkä (etäisyydestä t. ajasta), etäinen; paljon' (MalåLpW: 93; Barruk 2018: 101)

Po *mealgat* 'melko, melko paljon, melkoisesti' (LpD II: 711; LpWsch: 3822)

In *melgâd* 'melko, melkoisesti' (InLpW: 2418; InSaS: 51)

Ko *miälggâd* 'melko, melkoisesti' (KLpS: 244; KoSaS: 69)

Piitimensaamen *mällgat* 'kaukana' (Halász 1896: 70; Wilbur 2020) ja luulajansaamen *mælggat* 'pitkä (etäisyydestä t. ajasta), kaukana, pitkään' (LuLpW: 564; Kintel 2012) on pikemminkin analysoitava adjektiiviksi tai adverbeiksi.

moni, monta (Hansegård 1967: 170; SSA s.v. moni; Sammallahti 1998: 255)

E *måedtie* 'moni, muutama, joku' (LpWsch: 3930; SüdLpW: 936; SydSaO: 197)

U *måddie* 'moni, usea, paljon' (MalåLpW: 96; Barruk 2018: 106)

Pi *mådde* 'moni' (LpWsch: 3930; Wilbur 2020)

Lu *moadda* 'moni' (LpWsch: 3930; LuLpW: 544; Kintel 2012)

Po *moadde* 'pari, jokunen, moni', (LpD II: 674; LpWsch: 3930) *moanat* 'monet' (< sm. *monet*) (LpD II: 677)

In *muâddi* 'muutama, pari' (InLpW: 2459; InSaS: 55)

Ko *muâ'dd* 'muudan, monias, muutama' (KLpS: 256; KoSaS: 73)

muu (InLpW: 2533, 2535)

² Kieliopillistuminen on edennyt samalla tavalla myös muissa Venäjällä puhuttavissa ims. kielissä, kuten vatjassa: *siäl tšelleb* (< *tšen + leeb* 'ken lie') *on* 'siellä joku on' (Alvre 1982: 51).

In *muh*, *muide* 'muu' (InLpW: 2533, 2535; InSaS: 54)
 Ko *muuda* ~ *muuda*, *muuk* 'muu'

Inarinsaamen pronomininilla on vain nämä kaksi muotoa. Ne esiintyvät tavallisimmin kieltolauseissa, ja *muh* toimii useimmiten subjektina ja *muide* objektina tai adverbina. Itkosen mukaan muoto *muide* olisi lainattu suomen *muu*-pronominin monikon partitiivista.

muste ij lah muh ko tuše kyehti kuárus kiedä
 'minulla ei ole muuta kuin kaksi tyhjää kättä' (InLpW: 2533)

mut te sij iä uáinám muide ko tom puáris ááhu
 'mutta sitten he eivät nähneet muuta kuin sen vanhan akan' (InLpW: 2535).

Koltansaamen puhekielessä esiintyy melko yleisenä suomen partitiivimuodosta muuta lainattu taipumaton pronomini muuda ~ muuda. Lisäksi olemme löytäneet yhden lauseen, jossa esiintyy pronomini muuk. Se on muodostettu vartalosta muu lisäämällä koltansaamen monikon nominatiivin päätte -k muiden yksitavuisten pronominiinien tavoin, esim. mii 'mikä' : mōōk 'mitkä', kii 'kuka' : keäk 'ketkä'. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että myös inarinsaamen pronominiissa muh esiintyvä -h lienee monikon nominatiivin päätte.

Ristte'čč, ristjeä'nn ja muuda-ki liä tō'st pirr.
 'Kummisetä, kummitäti ja muitakin on siinä ympärillä.'
 (Kotus 9843_1az, 00:31:06)

Tä'st mon jiōm tie'd muuda mainsted.
 'Tästä minä en osaa muuta kertoa.' (Kotus 3319_1az, 00:44:53)

Lie mâna tu'st, lie, lie-ko mainnâz tai muuk?
 'Mahtaako sinulla olla, onko [vielä] kertomuksia tai muita?'
 (Kotus 17455_1b 0:18:23)

Tutkimme inarinsaamen *mu-* ja koltansaamen *muuda* ~ *muuda* -pronomineja myöhemmässä artikkelissamme, joten emme käsittele niitä tässä tämän enempää.

saati (Hansegård 1967: 242; SSA s.v. *saati*)

E *saaht*, esim. *saaht mij* 'mikä vain', *saaht gie* 'kuka vain' (SüdLpW: 1118; SydSaO: 246)

Po *sahte*, esim. *sahte gii* 'kuka tahansa' (LpD II: 387; Sammallahti 2005: 235)

Emme ole löytäneet koltansaamen partikkelin *sätt* avulla muodostettuja indefiniitti-pronomineja, mutta se voi toimia ainakin adjektiivien määritteinä, esim.

jiä tuōsttâm tōn diōtt noorrâd mákkam kuōbbrid sätt.

'Eivät uskaltaneet sen vuoksi kerätä mitä sieniä tahansa.' (Kotus 12896_1a, 0:21:19)

Samaa alkuperää ovat myös uumajansaamen *sahttie* 'tavallinen, yleinen, yksinkertainen, ylimääräinen' (MaláLpW: 114; Barruk 2018: 126), luulajansaamen *sahte* 'tavallinen, yleinen, yksinkertainen; jokapäiväinen', esim. *sahte ulmusj* 'tavallinen ihminen' (Kintel 2012) ja inarinsaamen *säti-*, esim. *sätisaajeest* 'kaikkiällä; missä tahansa', *sätikandâ* 'kuka tahansa poika' (InLpW: 4089). Se voi kuitenkin toimia vain substantiivin määriteosana eikä muodosta varsinaisia indefiniittipronomineja. Myös eteläsaamen sanalla on vastaavaa käyttöä.

tyynni, kaikki tyynni (LpWsch: 8016; SSA s.v. tyynni)

E *dovne* 'tasan, jopa, ja, täysin, kaikki' (LpWsch: 8016; SüdLpW: 473; SydSaO: 66)

U *gájkkâ duvna ~ gájkkâ divdna* 'kaikki, jokainen' (Halász 1896: 143; LpWsch: 8016; Barruk 2018: 57)

Pi *gájkdivna ~ gájkdivna* 'kaikki (yhdessä), kaikki tyynni' (Halász 1896: 143; LpWsch: 8016; Wilbur 2020)

Lu *divna* 'kaikki' (Kintel 2012)

Po *divdna* 'kaikki tyynni, tarkkaan, tyystin' (Sammallahti 1993: 67), *buotdin* 'kokonaan, kaikki tyynni' (LpD I: 259)

In *tivnâ*, esim. *tivnâ-tárkkâ* 'täysin, kokonaan' (InLpW: 5010)

vaikka (LpWsch: 8308; Hansegård 1967: 193; SSA s.v. vaikka)

Lu *vájku* 'vaikka', esim. *vájku majt dagáv de sjaddá boassot* 'vaikka mitä teen, se menee väärin.' (LpWsch: 8308; LuLpW: 1348; Kintel 2012)

Po *vaikko* 'vaikka', esim. *vaikko gi* 'vaikka kuka' (LpD III: 720; LpWsch: 8308; Nickel & Sammallahti 2011: 129–130)

In *veikkâ ~ veik* 'vaikka(kin); kuitenkin', esim. *veik(kâ) mii* 'vaikka mikä' (InLpW: 5471; InSaS: 112)

Ko *vaikka* 'vaikka' (KLpS: 710), esim. *jos kaa'bel ool tuõlmak de sätt että ... vaikka mii šõddâd*. 'Jos kaapelin päälle astut, saattaa tapahtua mitä vain' (Kotus 11313_1az, 0:08:30)

Samaan yhteyteen kuulunee myös lausekonjunktiona käytetty Pi *vaj gu ~ vijjku* 'vaikka' (Wilbur 2020).

vain (InLpW: 5354; SSA s.v. vain)

In *váá ~ váin* 'vain', esim. *kii váá* 'kuka vain', *kuábbáš váá* 'kumpi vain'; *puáduš kii váá* 'tulkkoon kuka vain' (InLpW: 5354)

Ko *vain* 'vain', esim. *ķii vain* 'kuka vain'

Partikkeli esiintyy koltansaamen puhekielessä. Sen avulla muodostetaan samantekevyyden pronomineja:

See'st le'jje nâkam vue'kk̄ leäi te'l saa'min, että sij-han, sij-han mõ'nne

*tanssjed tok, **ķii vain** lue'šti si'jjid.*

'Heillä koltilla oli silloin sellainen tapa, että he menivät tanssimaan sen luokse, kuka vain laski heidät sisään.' (Kotus 17453_1c, 0:13:04)

Koltansaamea vieraana kielenä puhuvien kielessä esiintyy myös partikkelin *pâi* 'vain, aina' avulla muodostettuja samantekevyyden pronomineja, esim. *ķii pâi* 'kuka vain'. Nämä pronominit ovat käännöslainoja suomen vastaavista samantekevyyden pronomineista.

*Jiõnntee'st vuäitt tuejjeed **ķii pâi** maainâst sää'mkiõl.*

'Äänitestin voi tehdä kuka vain puhuu koltansaamea.'
(Yle Sápmi 11.6.2020, viitattu 27.2.2021)

visu 'nuuka, tarkka, säästäväinen' (SSA s.v. visu; Sammallahti 1998: 267)

Lu *visut* 'perusteellisesti, kokonaan', *visu-visut* 'jokainen, kaikki (tyynni)' (LuLpW: 1425)

Po *visot* 'kaikki, kokonaan' (LpD III: 777)

In *viisut* 'kaikki; kokonaan' (InLpW: 5543)

Vrt. semantiikasta inarinsaamen *tivnâ-tárkká* 'kaikki tyynni', 'tyynni-tarkkaan'. Ks. myös 3.3, *весь*.

yhtä, yhtään (Hansegård 1967: 259)

PoJuk *yhtiä* ~ *ihtä* 'yhtä', esim. *yhtiä mi* 'mikä tahansa' (Hansegård 1967: 259), vrt. meänkielen *yhtiä koska* 'milloin tahansa' (Meänkielen sanakirja)

Esimerkkejä Jukkasjärven pohjoissaamen sanan käytöstä³:

Ii yhtä gose gožžan

'Ei kussut mihin tahansa.'

ii dat galgga val mannat čállit yhtä gokte

'Ei pidä mennä kirjoittamaan miten tahansa.'

Kieltohakuiset pronominit

Inarinsaamessa kielteisiä ilmauksia muodostetaan kielteisen fokuspartikkelin *-gin* ~ *-kin* avulla, esim. *ij totkin* 'ei sekään' sekä *ij sungin* 'ei hänkään'. Kielessä esiintyy myös pieni joukko sanoja, joissa kielteisyyden ilmaisimena toimii interrogatiivivartaloon lisättävä elementti *-(V)n*. Tällaisia ovat esim. kieltohakuiset indefiniittipronominit *mihheen* 'mikään' (InLpW: 2442; InSaS: 52) ja *kihheen* 'kukaan' (InLpW: 1467; InSaS: 30) sekä indefiniittiset adverbit *kosten* 'missään', *koggoon* 'missään kohden', *kuussân* 'minnekään', (InLpW: 1563; InSaS: 33, 35, 38) *kuáassin* 'koskaan' (InLpW:

³ Esimerkit Jukkasjärven pohjoissaamen puhekielen korpuksesta on tätä artikkelia varten luottanut käyttöön Olle Kejonen (ks. myös Kejonen 2020).

1582; InSaS: 39), *mahten* 'mitenkään' (InLpW: 2442; InSaS: 50). Ainakin osassa muotoja jälkitävän vokaalin voi kuitenkin katsoa olevan osa alkuperäistä sanavartaloa.

Esitämme, että näiden kieltohakuisten indefiniittipronominien muodostusmallina ovat toimineet suomen pronominit ja adverbis *mikään*, *kukaan*, *missään* sekä *koskaan*, joita ei ole muodostettu interrogatiivipronominista tai adverbistä lisäämällä liitepartikkelia *-kAAn*, **mikäkään*, **kukakaan*, **missäkään*, **koskakaan*, vaan sulauttamalla liitepartikkeli sanavartaloon. Suomen kielen *-kAAn*-liite on Räisäsen (1996) mukaan syntynyt suomen kielen erilliskehityksen aikaan, ja *missään*-tyyppiset muodot ovat kehittyneet vielä näitäkin myöhemmin. Inarinsaamen *-(V)n*-loppuiset muodot eivät siis voi olla kovin vanhoja, mihin viittaakin se, että esim. *mihheen-* ja *kihheen-*pronominien essiivissä ja partitiivissa on mahdollinen vain säännönmukainen *-gin*-liitteinen muoto: *manengin*, *madëgin* (ei **manneen*, *madëen*) 'minään, mitään', *kenengin*, *kedëgin* (ei **kenneen*, *kedëen*) 'kenenkään, ketään', vrt. sm. *kukaan* : *ketään* mutta *kenenkään* (InSaS: 133).

Myös koltansaamen Paatsjoen murteessa esiintyy kielteisten indefiniittipronominien yksikön nominatiivin muotoja *ij mi:k̄k̄k̄eŋ* sekä *ij mi:k̄k̄k̄e-gi* 'mikään, ei ensinkään' (KLpS: 249). Nämä on ilmeisesti lainattu inarinsaamesta, mihin viittaa se, että muotoja ei tavata muissa koltansaamen murteissa eikä Paatsjoen murteessa tavata muista pronomineista tai adverbeista muodostettuja näiden kaltaisia kieltohakuista pronomineja.

3.2 Skandinaavisista kielistä lainattuja elementtejä

nor. *bare*, *ber(r)e*, ru. *bara* 'vain' (Qvigstad 1893: 122; LpWsch: 4676; Sammallahti 1998: 231)

Po *beare* 'ainoastaan, yksinomaan', esim. *gii beare* 'kuka vain, kuka tahansa' (LpWsch: 4868; Sammallahti 1993: 33)

In *peri* 'vain, yksinomaan' (InSaS: 68), esim. *Tast tiettim, et sátáččij tábáhtuđ müi peri* 'siitä tiesin, että saattaisi tapahtua mitä vain' (SIKOR)

Tähän yhteyteen kuuluvat myös vain adverbeinä toimivat

E *barre* 'vain' (LpWsch: 4676; SüdLpW: 291; SydSaO: 30)

U *barra* 'vain, ainoastaan' (MalåLpW: 11; Barruk 2018: 31)

Pi *ber* ~ *bär* 'vain, ainoastaan' (LpWsch: 4676; Wilbur 2020)

Lu *päre* ~ *pära* ~ *päru* 'vain, ainoastaan' (LuLpW: 804)

Levikin perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka elementti onkin peräisin skandinaavisista kielistä, sen käyttö indefiniittipronominin osana pohjois- ja inarinsaamassa on suomen vaikutusta, vrt. *kuka vain*. Suomen vaikutukseen viittaa myös se, että tällaista *beare*-sanana käyttöä tavataan Norjan puolelta kerätyistä pohjoissaamen kieliaineistoista vain harvoin (LpD I: 296; SIKOR).

T.I. Itkonen (KLpS: 357) on yhdistänyt kildininsaamen adverbiallin *pere* 'perin, sängen' pohjoissaamen *beare* yhteyteen. Etymologia vaikuttaa kuitenkin epävarmalta sekä merkityksensä takia että siksi, ettei sanaa esiinny kildininsaamen länsipuolella puhutussa koltansaamassa.

nor. *einn* 'yksi' ~ *ene* 'ainoa' (Qvigstad 1893: 83; SSA s.v. *ainoa*; LpWsch: 156; Sammallahti 1998: 128)

E *aajne(h)*, *aajnehke* 'ainoa (lapsi)' (SüdLpW: 199; SydSaO: 18)

U *ájinna* 'ainoa' (Barruk 2018: 23; MalåLpW: 3)

Pi *ájdna* 'ainoa' (Halász 1896: 1; Wilbur 2020)

Lu *ájinna* 'ainoa' (LuLpW: 6–7; Kintel 2012)

Po *áidna* 'ainoa' (LpD I: 21)

SSA esittää, että sanat olisi lainattu suomen kielen välityksellä samoin kuin samaa merkitsevät labiaalivokaalin sisältävät sanatkin (ks. 3.1, *ainoa* ~ *ainova*). Pidämme näitä kuitenkin erillään jäljitävänä jäljitävänä vokaalin labiaalisuuden ja sanan levikin perusteella (ks. LpWsch: 156, 157).

Pohjois- ja luulajansaamassa esiintyy myös rakenne *juohke áidna* ~ *juohkka ájnna* joka merkitsee 'joka ainoa, jokaikinen'. Tämä rakenne on lainattu suomen rakenteesta *joka ainoa*:

Soai bissáneigga juohke áidna báikái gos orui buorre oaggut.

'He kaksi pysähtyivät joka ainoaan paikkaan, jossa vaikutti olevan hyvä onkia.' (SIKOR)

Siebrre sihtá aj sierraláhkáj gijttet juohkka ájnna guhti le prosjevtan viehkken árrum.

'Seura haluaa erikseen kiittää joka ainoaa, joka on ollut apuna projektissa.' (SIKOR)

nor. *hver*, *hvert* 'joka, jokainen' (Bergsland 1946: 110)

E *fierhte*, *fierhne* 'jokainen' (LpWsch: 1041; SüdLpW: 492; Bergsland 1946: 110; SydSaO: 77)

U *feárta* 'jokainen' (MalåLpW: 39; Barruk 2018: 54)

Pi *fárta* 'kaikki, jokainen' (Halász 1896: 15; LpWsch: 1041; Wilbur 2020)

Lu *fert*, esim. *fert slájas* 'joka lajia' (LuLpW: 71; Kintel 2012)

Po *feara*, esim. *feara gii* 'kuka tahansa' (LpD I: 661; Nickel & Sammallahti 2011: 129–130)

Eteläsaamassa esiintyy myös indefiniittipronomini *fiere-guhte* 'jokainen' (SydSaO: 77), joka on käänöslainana norjan indefiniittipronominista *hver og en* 'jokainen' (Bergsland 1946: 110).

nor. *kvar* 'joka, jokainen' (vrt. yllä)

E *kööre* ~ *kääre* 'joka, jokainen', esim. *köörem biejjem* 'joka päivä' (SüdLpW: 816; SydSaO: 163)

nor. ja ru. 'man' (Sammallahti 2007: 105)

Indefiniittipronomininomaisena voi tietyin varauksin pitää myös mm. piitimen-, luulajan- ja pohjoissaamassa esiintyvää *ihminen*-substantiivin käyttöä. Kyseessä on siis

skandinaavisten kielten passiivisen pronominin *man* (< 'mies') mallin mukainen käännöslaina, joka on kopioitu läntisten saamelaiskielten 'ihmistä' tai 'miestä' merkitsevään sanaan. Sanaa käytetään, kun puhutaan yleistäen kenestä tahansa ihmistarkoitteesta referentistä, ja se vastaa jokseenkin käytöltään suomen nollapersoonaa tai passiivia (Korhonen 1970: 143; Sammallahti 2007: 105).

E *ulmedje* 'ihminen; ru. ja nor. *man*', esim. *uļmâṭje š. attà viškapà`, man guhke`m jǵã.ļà* 'sitä viisaammaksi tulee, mitä pidempään elää.' (SüdLpW: 1379; Collinder 1942: 50)

Pi *almatj* 'ihminen; ru. ja nor. *man*' (Wilbur 2020), esim. *dä ij del almatj sida nagin sadjáj vuállget* 'sitten ei ilmeisesti halua lähteä mihinkään' (Wilbur 2014: 239)

Lu *almasj ~ ulmusj* 'ihminen; ru. ja nor. *man*' (LuLpW: 1328; Spiik 1989: 62; Kintel 2012)

Po *olmmoš* 'ihminen; ru. ja nor. *man*' (Nielsen 1926: 301; Korhonen 1970: 143; Sammallahti 2007: 105), esim. *olmmoš oahppá nu guhká go eallá.* 'Oppia ikä kaikki' (Nielsen 1926: 301)

Yllättävää on se, että tätä rakennetta ei enää nykyisin tavata eteläsaamessa (Richard Kowalik & David Kroik, henkilökohtainen tiedonanto, 3.3.2021).

nor. *mange* 'moni' (Qvigstad 1893: 232; LpWsch: 3774)

Lu *mån̄ga* 'moni' (LuLpW: 498)

Po *mån̄ga* 'moni' (LpD II: 636; LpWsch: 3744)

In *mån̄gá* 'moni' (InLpW: 2322; InSaS: 50)

Ko *mån̄gg* 'moni' (KLpS: 239; KoSaS: 71)

Sammallahti (1998: 254) pitää sanoja kantaskandinaavisina lainoina, mitä ne eivät voi olla, koska sanassa ei ole tapahtunut denasalisaatiota. Denasalisaatio on alkanut länsikantasaamessa saamelaisen kantakielen hajottua ja levinnyt myöhemmin myös itään inarin- ja koltansaameen, esim. ksa. **jeaŋkē* > Po *jeaggi* ~ Ko *jeä'gǵ* (Sammallahti 1998: 193–194; Aikio 2009: 248). Mikäli sana olisi lainattu jo kantasaameen, odotuksenmukainen nykyasu olisi Po ***mágga* ~ Ko ***magg*, vrt. E *vaegkie* ~ Po *vággi* < ksa. **vāŋkē* < kskand. **wanga-* (Aikio 2009: 286). Myös levikki viittaa tuoreempaan lainaan.

nor. *noen* 'jokin', ru. *någon* id. (Qvigstad 1893: 243; LpWsch: 4101)

E *naakene, naagede* 'jokin, joku' (LpWsch: 4101; SüdLpW: 958; SydSaO: 200)

U *någan* 'jokin, joku' (MalåLpW: 98; Barruk 2018: 108)

Pi *någan ~ nagan, någin* 'jokin, joku' (LpWsch: 4101; Wilbur 2014: 140; 2020)

Lu *någin* 'jokin, joku' (LpWsch: 4101; LuLpW: 571; Kintel 2012)

nor. *same* 'sama', ru. *samma* id. (Qvigstad 1893: 331; LpWsch: 6204)

E *seamma* 'sama' (LpWsch: 6204; SüdLpW: 1122; SydSaO: 251)

U *siämmá ~ sammá ~ sámmá* 'sama' (MalåLpW: 133; Barruk 2018: 257)

Pi *sámmi* 'sama' (Wilbur 2020)

Lu *sæmmi* ~ *sæbbmi* 'sama' (LpWsch: 6204; LuLpW: 1048; Kintel 2012)
 Po *seammá* 'sama' (LpD III: 622; Nickel & Sammallahti 2011: 142)
 In *siämmáá* ~ *siämmáš* 'sama; samanlainen; yhdentekevä, samoin' (InLpW: 4099; InSaS: 87)
 Ko *seämma* 'sama' (KLpS; 481; KoSaS: 111)

nor. *ymis, ymse* 'monenlainen, erilainen'⁴ (Qvigstad 1893: 251)

E *ovmessie* ~ *ummese* 'monenlainen, usea, sekalainen' (SüdLpW: 1386; SydSaO: 222)
 U *uvmassie* 'kaikenlainen, erilainen, paljon' (MalåLpW: 146; Barruk 2018: 157)
 Pi *umasse* 'kaikenlainen, paljon; erilainen' (Halász 1896: 86; Wilbur 2020; Lehtiranta 1992: 139)
 Lu *umassē* 'kaikenlainen' (LuLpW: 1329)

3.3 Venäjältä lainattuja elementtejä

***весь* 'kaikki, kokonaan'**

Ko *vee'zz* rakenteessa *puk vee'zz* 'kaikki tyynni, kaikkialla' (KLpS: 736; KoSaS: 32)
 Ki *весь* rakenteessa *nyzkвесь* 'kaikki tyynni, kaikkiaan, kaikkialla' (KLpS: 736; Antonova 2014: 234)

SSA (s.v. *visu*) yhdistää nämä luulajansaamassa, pohjoissaamassa ja inarinsaamassa esiintyvään pronominiin (ks. 3.1, *visu*). Pidämme kuitenkin näitä eri lähtöisinä, sillä koltan- ja kildininsaamesta puuttuu lännempänä tavattava adverbijohdin *-t* (< ksa. *-*htē*). Lisäksi idässä partikkeli esiintyy aina indefiniittipronominin *puk* 'kaikki' kanssa.

же

Inarin-, koltan-, akkalan-, kildinin- ja turjansaamassa esiintyy partikkeli *še* ~ *že* 'myös', joka on lainattu venäjän korostavasta partikkelista *же* (KLpS: 546). Tämän partikkelin avulla voidaan muodostaa myös 'samaa' merkitseviä indefiniittipronomineja demonstratiivipronomineista. Tällainen partikkelin käyttö on käännöslainaa venäjän rakenteesta *то́т же* 'sama', jossa esiintyy demonstratiivipronomini sekä partikkeli *же*:

Ko *tōt-še* 'sama' (KLpS: 546)
 Ki *məðm uə* 'sama' (Antonova 2014: 317)
 T *tammē že aije* 'samaa laulua', *tanneše b'ij* 'samaa aikaan' (Szabó 1967: 136, 142)

Venäjän mallin mukaan (*так же* 'samoin', *такой же* 'samanlainen') voidaan muodostaa myös adverbejä ja adjektiiveja:

Ko *nu'tt še* 'samoin', *nu'ūvēm-še* 'samanlainen' (KLpS: 291, 546)
 A *nitt-še* 'samoin' (KLpS: 291), *mokom_že* 'samanlainen' (Kert & Zaikov 1988: 20)
 Ki *něšše-še* 'samoin' (KLpS: 291), *мызка uə* 'samanlainen' (Antonova 2014: 356)
 T *njɔt-še* 'samoin', *nantem-že* 'samanlainen' (KLpS: 291, 546)

⁴ Sanan ruotsin vastine *ömse* merkitsee nykykielessä 'molemmat'.

каждый (murt. кажный) 'joka, jokainen' (KLps: 96)

A *kāžnoj* 'jokainen', esim. *nu jarka lejiš kāžnoist jijiš pohce lijiš* 'no ennen jokaisella oli omia poroja' (Kert & Zaikov 1988: 16)

Ki *kāžnviš* 'jokainen', *кажнэ* id., esim. *кажнэ пэйив* 'joka päivä' (KLpS: 96; Antonova 2014: 84)

T *kāžnjā* 'jokainen, joka' (KLpS: 96)

лишь 'vain, pelkästään' (KLpS: 196)

Ki *лы(ш)шэ* 'vain, ainoastaan; kunhan, saati', esim. *kie lišša* 'kuka hyvänsä', *lišša mī* 'mikä tahansa' (KLpS: 196; Antonova 2014: 158)

несколько 'muutama, jokunen' (Harder 2010: 52)

T *n'eskol'k* 'muutama', esim. *n'eskol'k jell'imjt* 'muutamia eläimiä' (Szabó 1967: 140)

ни- '-kAAAn, edes', esim. никто 'ei kukaan', ничто 'ei mikään' (KLpS: 280)

Ko *ni*, esim. *(ij) ni kii* 'ei kukaan' (KLpS: 280; Feist 2010: 258–261)

A *ni*, esim. *niki* 'ei kukaan', *nimi* 'ei mikään' (KLpS: 280; Zaikov 1987: 128)

Ki *ni*, esim. *nike* 'ei kukaan', *nimi* 'ei mikään' (KLpS: 280; Kert 1971: 177; Antonova 2014: 186, 187)

T *n'i*, esim. *n'ik'e* 'ei kukaan', *n'im'i* 'ei mikään' (KLpS: 280; Tereškin 2002: 112)

Turjansaamassa kieltohakuiseen pronominiin liittyy usein myös kieltohakuinen partikkeli *-gin*, esim. *ī ni kie-gin* 'ei kukaan' (KLpS: 280).

-нибудь, esim. кто-нибудь 'joku', что-нибудь 'jokin' tai karjalan -nih, esim. kennih 'joku'

In *-nii*, esim. *kiinii* 'joku', *miinii* 'jokin' (InLpW: 2653; InSaS: 57)

Ko *-ne*, esim. *kii-ne* 'joku', *mii-ne* 'jokin' (KLpS: 280; Feist 2010: 258–260)

A *-ni*, esim. *kini* 'joku', *mini* 'jokin' (KLpS: 280; Zaikov 1987: 127)

Ki *-ne*, esim. *ke-ne* ~ *ke-ni* 'joku', *mi-ne* 'jokin' (KLpS: 280; Kert 1971: 177; Antonova 2014: 91, 167)

T *-ni*, esim. *kie-ni* 'joku' (KLpS: 280)

Inarinsaamassa *-nii*-liitepartikkeliin voi liittyä lisäksi kielteinen liite *-gin* ~ *-gen* '-kAAAn', esim. *miiniigin*. Yhdessä ne eivät kuitenkaan muodosta kielteistä ilmausta, vaan pronomini merkitsee pikemmin samantekevyyttä. (InLpW: 2653.) Vastaavanlaisia yhdysliitteisiä muotoja tavataan myös suomesta, joskaan ne eivät ole erityisen tavallisia, esim. *jotakinkaan* 'mitä tahansa, edes jotakin'. Suomi on saattanut toimia mallina inarinsaamen muodoille. On kuitenkin huomattava, että suomen vastaavien muotojen yleisyyttä ei ole tutkittu, joten vaikutusta on vaikea todentaa.

Venäjällä puhuttavissa itämerensuomalaisissa kielissä esiintyy äänteellisesti ja semanttisesti vastaava indefiniittipronomineja muodostava jälkiliite *-ni* ~ *-ni*. Itämerensuomen indefiniittipronominien lainaelementtejä tutkinut Alvre esittää (2002: 162), että aines on sama kuin kielteisiä indefiniittejä muodostava etuliite *ni-* ~ *ni-* (< ven. *ni*, ks.

yllä), joka on muuttunut suffiksiksi. Myöhemmin saman selityksen tarjoaa myös Blokland, joka kuitenkin lisää, että suffiksin taustalla voi olla venäjän rakenne *что/кто был ни был* 'onpa se mikä/kuka vain' (Bloklandin 2012: 4 mukaan Gilojeva 2001: 43). Sen enempiä Alvre kuin Bloklandkaan eivät kuitenkaan selitä oletettua semanttista kehitystä kielteisestä epämääräiseksi ('ei mikään' > 'jokin'), eritoten kun varsinainen kielteinen prefiksikin on säilynyt.

Epämääräisyyden *-ni* ~ *-ni* onkin merkityksen ja pronomininjälkeisen sijaintinsa vuoksi luultavasti pikemmin lainattu venäjän suffiksista *-нибыдь* (Hienonen [Karjalainen] 2009: 30; 2010: 286; 2019: 68; ks. van Alsenoy & van der Auwera 2015: 535). Saamelaiskieliin tunnus on voitu lainata samaan tapaan joko venäjältä tai karjalan kautta indefiniittipronominitunnuksesta *-nih*. Jälkimmäistä lainautumisreittiä tukee se seikka, että saamelaiskielten aineistoissa tunnuksesta ei tavata pidempää *-nibut*-varianttia.

1900-luvun loppupuolella kerätyssä turjansaamassa esiintyy myös muotoja, kuten *k'en'itta* 'joku' ja *momnitta* 'jokin' (Tereškin 2002: 112), jotka vaikuttavat sisältävän edellä mainitun partikkelin lisäksi myös venäjältä lainatun indefiniittipronomineissa käytetyn partikkelin *-mo* [to], esim. *kmo-mo* 'joku', *umo-mo* 'jokin'. Anonyymi vertaisarvioija esittää, että kyseessä voisi olla säännönmukaisempi venäjän *-нибыдь*-asun jatkaja, joka vasta myöhemmin olisi tyypistynyt muotoon *-ni* (< *-nitta(a)* < *-nibut*). Emme pidä tätä kehitystä realistisena siitä syystä, että olemme löytäneet elementin *-n'ittal-nitta* ainoastaan yhdestä lähteestä, joka perustuu 1900-luvun loppupuolelta kerättyyn aineistoon, kun taas vanhemmat lähteet ovat yksinomaaisesti elementin *-niil-ni* kannalla. Ei myöskään vaikuta todennäköiseltä, että *-n'ittal-nitta* olisi tuore laina venäjän partikkelista *-нибыдь*, sillä tällöin turjansaameen olettaisi muotoa *-nibut*.

Myös pohjoissaamen ruijansaamen itämurteissa sekä itäisissä merisaamelaismurteissa tavataan indefiniittipronomineja, jotka on muodostettu interrogatiivipronomineista partikkelin *nu* 'niin' avulla, esim. *mii* 'mikä' > *mii nu* 'jokin', *gii* 'kuka' > *gii nu* 'joku' (LpWsch: 3850; LpD III: 124–125). T.I. Itkonen (KLpS: 280) rinnastaa nämä pohjoissaamen indefiniittipronominit yllä mainittujen itäisempien saamelaiskielten indefiniittipronomineihin. Vaikka näiden pronomien merkitykset ja johtotapa vastaavat toisiaan, on rinnastus hylättävä, sillä pohjoissaamen partikkelin vokaali ei vastaa itäisempien saamelaiskielten partikkeleiden vokaalia. Sitä vastoin pohjoissaamesta on lainattu inarinsaamen läntiseen murteeseen indefiniittipronomini *maid-nuuvt* 'yhtä ja toista' (InLpW: 2442).

Esitämme että pohjoissaamen indefiniittipronomien johtotavan mallina toimi karjalan kieli. Karjalan indefiniittipronomineissa *kennih* 'joku' ja *mikänih* 'jokin' esiintyvä partikkeli *-nih* on kansanetymologisesti analysoitu samaksi elementiksi kuin karjalan partikkeli *niin*, joka saa samanlaisia merkityksiä kuin pohjoissaamen partikkeli *nu*, esim. krj. *niin äijän* 'niin paljon', *Po nu ollu*. Pohjoissaamen länsimurteissa tämänmerkityksisten indefiniittipronomien muodostamiseen ei ole yhtä keinoa, vaan niiden merkityksiä ilmaistaan useilla eri rakenteilla, partikkeleilla ja pronomineilla, esim. *soames báikái* 'johonkin paikkaan' sekä *juoga* 'jokin'. Tästä syystä on ollut houkuttelevaa lainata karjalasta malli, jonka avulla voidaan säännönmukaisesti muodostaa indefiniittipronomineja kaikista interrogatiivivartaloista.

Yllä esitetylle kansanetymologiselle käännöslainalle voidaan esittää paralleeli suomen kielestä. Suomen itämurteissa partikkelia *niin* voidaan käyttää vahvistavana partikkelina kielteisessä rakenteessa *ei niin mitään, ei niin kukaan, ei niin missään*. Hakulinen (1999: 69) pitää mahdollisena, että tällainen suomen yleiskielestä poikkeava partikkelin käyttö olisi lainattu venäjän kielen kielteisestä partikkelista *ни* '-kAAn, edes'. Houkuttelevampaa on kuitenkin ajatella, että kyseessä on kansanetymologinen lainaus karjalan kielestä. Karjalassa esiintyy venäjämäisestä partikkelista *ei ni mitä* 'ei mitään', *ei ni konsa* 'ei milloinkaan', jossa interrogatiivipronominien ja kysymyssanojen eteen liittyy kielteisen interrogatiivipronominin tunnus *ni*. Tämän rakenteen rinnalla karjalassa esiintyy myös vanhempi rakenne *ei mitänä* 'ei mitään'. Lisäksi näiden rinnalla tavataan näiden kahden rakenteen yhdistelmä *ei ni mitänä* 'ei mitään', *ei ni konsana* 'ei milloinkaan' (Olga Karlova, henkilökohtainen tiedonanto, 26.5.2015). Suomen itämurteiden rakenne *ei niin missään* on mahdollisesti lainattu juuri tällaisesta kahden rakenteen yhdistelmästä.

одинокій 'yksinäinen', одной 'yksi' (KLpS: 917)

Ko *o'dinak* ~ *o'dinakai* 'ainut, ainoa' (KLpS: 917; KoSaS: 2)

Ki *ođanāgai* 'ainoa' (KLpS: 917)

T *jednai*, esim. *ušš must jednai rēdb jellä* 'minulla ainoatakaan sukulaista ei ole' (Szabó 1967: 146); *jednaj tōnj ŋjit iešt jellak* 'ainoakaan tyttäresi täällä ei ole' (Szabó 1968: 56)

хоть esim. хоть кто 'vaikka kuka, kuka tahansa' (KLpS: 42)

Ko *hã't* 'vaikka', esim. *hã't mâi'd* 'vaikka mitä' (KLpS: 42; KoSaS: 141)

Tiedossamme ei ole tapauksia, joissa A *χot* 'vaikka, edes', Ki *χođmb* 'vaikka, edes' tai T *χot* 'vaikka, edes' (KLpS: 42; Antonova 2014: 327) olisivat käytössä samantekevyyden pronominiin muodostamisessa, mutta pidämme niiden olemassaoloa mahdollisena venäjän kielen mallin vuoksi. Myös karjalassa esiintyy tällaista *hot* partikkelin käyttöä, esim. *En lähe hot mi ois*. 'En lähde, vaikka mikä olisi.' (KKS: s.v. *hot*).

4 Yhteenvetoa ja keskustelua

Vaikka emme olekaan tutkineet omaperäisten ja lainattujen indefiniittipronominien sekä niitä muodostavien elementtien osuuksia saamelaiskielissä, näyttää siltä, että suuri osa tällaisista sanoista on lainattu ympäröivistä kielistä. Indefiniittipronominien joukossa on niin lainattuja lekseemejä ja sanavartaloita (esim. In *mu-*, Po *seammá*), suoraan lainattuja taivutettuja muotoja (Ko *muuda* ~ *muuđa*, PoJuk *yhtä* ~ *ihta*) kuin käännöslainoja, joissa yksi tai useampi osa indefiniittisestä ilmauksesta on mallinnettu toisen kielen mukaan. Yleisiä käännöslainaindefiniittejä ovat interrogatiivipronominista ja fokuspartikkelista muodostetut pronominit. Joskus partikkeli voi esiintyä kielessä indefiniittipronominin ulkopuolella myös itsenäisenä sanana, joskus taas partikkelia ei käytetä muissa yhteyksissä. Lainavartaloiden kohdalla on tavallista yleisempää, että

taivutus on epäsäännöllistä tai vaillinaista siten, että osa sijamuodoista puuttuu tai taivutusmuotoja ei muodosteta täysin säännönmukaisesti.

Vaikuttaa siltä, että indefiniittisten pronomien luokka on verrattain avoin, eli siihen on helppo lainata pronomineja. Toisaalta osa ilmauksista saattaa olla pikemmin tilapäismuodosteita, jotka voivat melko helposti jäädä pois käytöstä tai jotka eivät vakiinnu kieleen. Tätä tukee myös se huomio, että saamelaiskieliin on lainattu suurin piirtein samatarkoitteisia pronomineja uudelleen ja uudelleen. Esimerkiksi koltansaameen on vanhemman pronominin *mätam* rinnalle on lainattu venäjistä *kii-ne* ja myöhemmin suomesta *joku*, ja pohjoissaamessa elävät rinnakkain lähimerkityksiset pronominit, jotka muodostetaan eri tahoilta lainatuilla partikkeleilla *vaikko*, *feara*, *sahte*, *beare* ja *ihkinassii*. Vastaavia esimerkkejä löytyy pitkään venäjän kanssa kontaktissa olleista itämerensuomalaisista kielistä, kuten karjalasta, vatjasta ja vepsästä, joihin on lainautunut venäjistä paljon indefiniittipronomineja muodostavia elementtejä (Alvre 2002).

Yleisellä tasolla voi myös sanoa, että saamelaiskielet eivät ole lainanneet yhtä voimakkaasti kaikista kontaktikielistään; venäjistä ja skandinaavisista kielistä on lainatut vähemmän kuin suomesta. Tämä voi johtua siitä, että suomen ja saamen indefiniittien järjestelmät muistuttavat jo kielisukulaisuuden vuoksi enemmän toisiaan. Vaivatta segmentoitava morfologia lainautuu helpommin kuin monimutkaisemmat, syntaktiset rakenteet, kuten ruotsin *någon som helst* tai norjan *en eller annen*.

Voi myös kysyä, minkälaisia indefiniittisiä pronomineja saamelaiskielissä on käytetty ennen lainaperäisiä ilmaisuja. Esitämme, että tätä asiaa valottavat Kuolan niemimaalla puhutut saamelaiskielet (KLpS: 114, 247) sekä eteläsaame, joissa paljaita interrogatiivipronomineja käytetään tietyissä lauseyhteyksissä indefiniittisinä, esim. E *jis gie bääta* 'jos joku tulee', 'jos kuka tulee' (SüdLpW: 131; Bergsland 1946: 108), *ij geä daab naajkeb sijth doäriedidh* 'ei kukaan halua seurata tätä hidasta' (Blokland & Inaba 2015: 389). Myös itämerensuomen interrogatiiveilla on aiemmin ollut enemmän vastaavaa käyttöä, esim. sm. *ken* ('eräs, joku') *tuopi kerran, ken kaksi*; va. *köik tämä vargassi*, *tšen mitä vaa tšähsi* 'kaiken hän varasti, mitä joku vain käski' (Ojansuu 1922: 94–95; Alvre 1982: 46–47). Varhaisempaa kehitystä ovat todennäköisesti myös eteläsaamen partikkelista *akt(e)* (< 'yksi') ja interrogatiivipronominista muodostuneet indefiniitit, esim. *mij-akteh* 'jokin', *akte-mij* 'joku, jokin, mikä t. kuka tahansa' (LpWsch: 3850; SüdLpW: 131), vrt. udmurtin *ог-кин* 'joku', 'yksi-kuka' ja niittymarin *икмо* 'jokin', 'yksi-mikä'. Ei voi kuitenkaan sanoa, että nämä muodosteet palautuisivat jo uralilaiseen kantakieleen, sillä indefiniittien kehittyminen lukusanaa 'yksi' merkitsevän lekseemin avulla on typologisesti varsin yleistä (Haspelmath 1997: 183–184).

Emme käsitelleet tässä artikkelissa joitakin löytämistämme indefiniittipronomineista, koska niille ei ollut ainakaan tässä vaiheessa osoitettavissa laina-alkuperää tai niiden suhde lainanantajakielen elementteihin on epäselvä. Viimeksi mainittuun ryhmään lukeutuu mm. seuraava sanue:

Ko *täättas* 'tahansa', esim. *mii täättas* 'mikä tahansa', *måkam tättaz leäkkaz* 'mitä tahansa lienevätkin', 'millaiset tahtokoot olkoot' (KLpS: 576; KoSaS: 124)

A *dates* 'tahansa', esim. *vüöjji koz _dates* 'ajoi minne tahansa' (Kert & Zaikov 1988: 18)

Ki *tā^dtas* 'tahansa', esim. *pōadas kombān^dtš tā^dtas* 'tulkoon kumpi tahansa ('tahtoon')' (KLpS: 576)

T *tätta* 'tahansa', esim. *mī tätta* 'mikä tahansa' (KLpS: 576)

Sanueella on selvästi yhteys ims. sanoihin sm. *tahansa* ~ krj. *tahto* 'tahansa' (ks. SKES s.v. **taha*-; SSA s.v. *tahansa*). Kyseinen indefiniittipronomini ei vaikuta erityisen vanhalta, mihin viittaa myös se, että niihin kytkeytyvä 'tahtomista' merkitsevä verbi, esim. koltansaamen *täättad* on kohtalaisen tuore ims. laina (SSA s.v. *tahtoa*).

5 Lopuksi

Olemme luoneet tässä artikkelissa yleissilmäyksen saamelaiskielten lainaperäisiin indefiniittipronomineihin ja pronominaalisiin elementteihin. Indefiniittipronomineja on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa vaihtelevasti; perusteellisimmin indefiniittipronomineja on kartoitettu pohjoissaamesta, jota on tutkittu muutenkin enemmän kuin sisarkieliään. Pienemmistä saamelaiskielistä indefiniittipronomineja on tutkittu vähän tai ei lainkaan, ja useissa kieliopissa on rajoitettu pronomien luettelointiin, lyhyisiin käännöksiin ja taivutuskaavojen esittelyyn. Indefiniittisten pronomien ja niitä muodostavien elementtien lainaperäisyyteen ovat toki kiinnittäneet huomiota jo aiemmat tutkijat, mutta yleisesitystä aiheesta ei ole tehty.

Haspelmath toteaa, että indefiniittipronomineilla on perinteisesti ollut vähäinen rooli deskriptiivisessä kielitieteessä mutta niillä on monia mielenkiintoisia piirteitä (1997: 1). Saamelaiskielten lainaperäisten indefiniittien osalta voidaan todeta, että molemmat toteamukset pitävät paikkansa. Miksei indefiniittipronomineja ole sitten tutkittu enemmän? Yhtenä syynä tähän lienee se, että saamen kieliä osaavista tutkijoista ei ole maailmassa runsaudenpulaa, ja monet keskeisemmätkin kieliopin kohdat ovat useista saamelaiskielistä yhä kartoittamatta. Toisaalta monet lainaperäiset indefiniittipronomit ovat muodostukseltaan hyvinkin läpinäkyviä, joten niiden ei ole ehkä katsottu tai ajateltu tarvitsevan tarkempaa perehtymistä.

Aineistoesimerkeistämme on kuitenkin havaittavissa, että kieliopillisissa kuvauksissa annetut yhden sanan mittaiset käännökset valtakielelle eivät usein kuvaa pronominin koko käyttöalaa. Esimerkiksi suomen lauseen *Täällä ei ole käynyt kukaan* voi kääntää koltaksi käyttämällä kieltohakuista indefiniittiä *ni kii* 'kukaan'. Yhden sanan käännöksen perusteella voisi ajatella, että *ni kii* voisi käyttää myös lauseen *Onko kukaan käynyt täällä* käännöksessä, mutta se ei ainakaan perinteisesti ole ollut mahdollista. Myöskään venäjässä sanan *никто* 'kukaan' käyttö ei ole mahdollista ei-kielteisissä kysymyksissä, vaan sen sijaan käytetään indefiniittipronominia *кто-нибудь*, esim. *Ты видел что-нибудь?* 'Näitkö mitään?' (Haspelmath 1997: 65). Kieltohakuisten indefiniitin *ni kii* käyttö ei-kielteisissä kysymyksissä voi kuitenkin muuttua hyväksytyksi suomen kielen vaikutuksesta, sillä jo nykyisin vastaavissa kysymyslauseissa voidaan käyttää kieltohakuista indefiniittiä *kii-kaan*, kuten käy ilmi seuraavasta lauseesta:

Mätt 'ti-go tu'nne kii-kaan?

'Opettiko sinulle kukaan?' (Kotus 17461_1ez, 00:34:29)

Lainaperäisten indefiniittien katsauksessamme tuli esille myös joitakin lisätutkimusta kaipaavia elementtejä, jotka ovat jääneet aiemmin kokonaan tai osittain vaille huomiota. Esimerkiksi inarin- ja koltansaamen *mu(u)*-alkuisten indefiniittisten pronominien merkitys ja distribuutio verrattuna lähimerkityksiin sanoihin *eres* ja *jee'res* 'muu, toinen' ja koltansaameen lainattu *joku* ~ *jonku* -pronomini olisi tutkittava paremmin.

Saamelaiskielten indefiniittipronomineissa riittää siis vielä työsarkaa. Yksi mahdollisuus olisi soveltaa Haspelmathin (1997) tutkimusta ja tarkastella saamelaiskielten indefiniittejä Haspelmathin kehittämän implikationaalisen kartan avulla (mts. 63–64). Karttaa on soveltanut onnistuneesti vepsään Heini Hienonen, joka toteaaakin yhtenä tuloksenaan sen, että vaikka vepsän skeemalla on yhteistä suomen ja venäjän vastaavan kanssa, sille on joka tapauksessa kehittynyt omaleimainen, sekä suomesta että venäjämästä erottuva järjestelmä (2010: 290–291). Näin ollen voi ajatella, että myös saamelaiskielten indefiniittien järjestelmistä löytynevät analyysin tuloksena omat piirteensä, jotka erottavat ne kontaktikielistään ja lähisukukielistään. Tällaisesta tutkimuksesta hyötyisivät niin typologit kuin ainakin välillisesti myös kielenoppijat.

Kielten lyhenteet

E = eteläsaame	T = turjansaame
U = uumajansaame	ims. = itämerensuomi
Pi = piitimensaame	krj. = karjala
Lu = luulajansaame	ksa. = kantasaame
Po = pohjoissaame	kkskand. = kantaskandinaavi
Juk = Jukkasjärvi	nor. = norja
In = inarinsaame	ru. = ruotsi
Ko = koltansaame	sm. = suomi
A = akkalansaame	va. = vatja
Ki = kildininsaame	

Lähdeluettelo

1. Aikio, Ante 2009: *The Saami Loanwords in Finnish and Karelian*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
2. Van Alsenoy, Lauren – van der Auwera, Johan 2015: Indefinite pronouns in Uralic languages. – Matti Miestamo, Anne Tamm & Beáta Wagner-Nagy (toim.) *Negation in Uralic Languages*, s. 517–546. Amsterdam: Benjamins.
3. Alvre, Paul 1982: Läänemeresoome indefiniitpronoomeneist. – *Voces amicorum Sovijärvi. In honorem Antti Sovijärvi septuagesimum annum agentis die XXII mensis aprilis anno MCMLXXXII* s. 45–54. SUST 181. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
4. Alvre, Paul 2002: Russische Lehnelemente in Indefinitpronomen und -adverbien der ostseefinnischen Sprachen. – *Linguistica Uralica* 38 s. 161–164.
5. Антонова 2014 = Антонова, Сәһһдрә: *Самь–Рушш сәһһһһһһһк. Саамско–Русский словарь*. Мурманск: Лема.

6. Barruk, Henrik 2018: *Báhkuogirjje Ubmejesámien-dáruon | Dáruon-ubmejesámien*. Kanaanstiftelsen i Sverige.
7. Bartens, Hans-Hermann 1980: *Die Verwendung von Potential und Konditional im Lappischen*. SUST 177. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
8. Bergsland, Knut 1946: *Røros-lappisk grammatikk. Et forsøk på strukturell språkbeskrivelse*. Oslo: Aschehoug.
9. Bergsland, Knut 1994: *Sydsamisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
10. Blokland, Rogier 2012: Borrowability of pronouns: evidence from Uralic. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 35 s. 1–34. Helmut Buske Verlag.
11. Blokland, Rogier – Inaba, Nobufumi 2015: Negation in South Saami. – Matti Miestamo, Anne Tamm & Beáta Wagner-Nagy (toim.), *Negation in Uralic Languages* s. 377–398. Amsterdam: Benjamins.
12. Collinder, Björn 1942: *Lappische Sprachproben aus Härjedalen*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
13. Feist, Timothy 2010: *A Grammar of Skolt Saami*. Väitöskirja. Manchester: University of Manchester, Faculty of Humanities.
14. Feist, Timothy 2015: *A Grammar of Skolt Saami*. SUST 273. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
15. Friis, J.A. 1856: *Lappisk Grammatik: udarbeidet efter den finmarkiske Hoveddialekt eller Sproget, saaledes som det almindeligst tales i norsk Finmarken*. Christiania: paa J. W. Cappelens Forlag.
16. von Gertten, Daniel Z. 2015: *Huvuddrag i umesamisk grammatik*. Masteroppgåve. Institutt for lingvistiske og nordiske studiar, Universitetet i Oslo.
17. Gilojeva, Natalia 2001: Karjalan kielen indefiniittisten pronominiin muodostuminen. – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Õdagumeresoomõ ütistüseq. Läänemeresoome ühendusteed. Konvõrents Põlvan 26. - 28. rehekuu 2000* s. 38–46. Võro Instituudi toimõtüseq 11.
18. Guttorm, Outi 2009: Adnominála demonstratiivapronomenat muhtin davvisámegiell teavstain. – *Dieđut* 1/2009 s. 114–125.
19. Hakulinen, Lauri 1999: *Luennot suomen kielen partikkeleista*. Laurantto, Yrjö – Lehtinen, Tapani (toim.). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
20. Halász, Ignác 1896: *Pite Lappmarki szótár és nyelvtan. Rövid Karesuandói lapp szójegyzékkel*. Svéd-lapp nyelv VI. Budapest: Magyar tudományos akadémia.
21. Hanségård, Nils Erik 1967: *Recent Finnish Loanwords in Jukkasjärvi Lappish*. *Studia Uralica et Altaica Upsaliensia* 3. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
22. Harder (Behnke), Anja 2010: *Die Struktur der Nominalphrase im Tersaamischen*. Magisterarbeit. Humboldt-Universität zu Berlin.
23. Haspelmath, Martin 1997: *Indefinite pronouns*. Oxford: Oxford University Press.
24. Hienonen (Karjalainen), Heini 2009: *Vepsän kielen kvanttoripronomit*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta, suomalais-ugrilainen laitos.
25. Hienonen (Karjalainen), Heini 2010: The Implicational Semantic Map for Veps Indefinite Pronouns. – *Linguistica Uralica* 46 s. 281–292.
26. Holopainen, Sampsa 2018: Indo-Iranian loanwords confined to Saami? – *Περί ὀρθότητος ἐτύμων. Uusiutuva uralilainen etymologia* s. 135–179. *Uralica Helsingiensia* 11.
27. Holopainen, Sampsa 2019: *Indo-Iranian borrowings in Uralic. Critical overview of the sound substitutions and distribution criterion*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta.
28. InLpW = *Inarilappisches Wörterbuch* 1986–1991. Toim. Erkki Itkonen, Raija Bartens & Lea Laitinen. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* XX. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

29. InSaS = Sammallahti, Pekka – Morottaja, Matti 1993: *Säämi-suomâ sänikirje*. Ohcejohka: Girjegiisá.
30. ISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heino-
nen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
31. Itkonen, Erkki – Laitinen Lea (toim.) 1992: *Inarinsaamelaisia kielelläytteitä*. SUST 213.
Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
32. Juutinen, Markus 2016: *Skalaariset partikkelit koltansaamessa*. Pro gradu -tutkielma. Hel-
singin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjalli-
suuksien laitos.
33. Karjalainen, Heini 2019: Borrowing morphology: The influence of Russian on the Veps
system of indefinite pronouns. – Sofia Björklöf & Santra Jantunen (toim.), *Multilingual
Finnic. Language contact and change* s. 55–87. Uralica Helsingensia 14.
34. Kejonen, Olle 2020: North Saami, Čohkkiras variety (Sweden, Norway) – Language Snap-
shot. – Peter K. Austin (toim.), *Language Documentation and Description* 17, s. 178–185.
London: EL Publishing. <http://www.elpublishing.org/PID/194> (8.2.2021).
35. Kert 1971 = Керт, Г. М.: *Саамский язык (кильдинский диалект)*. Фонетика.
Морфология. Синтаксис. Ленинград: Наука.
36. Kert & Zaikov 1988 = Керт, Г. М. – Зайков, П. М.: *Образцы саамской речи*.
Петрозаводск: Карельский филиал АН СССР.
37. Kintel, Andreas 2012: *Julevsáme-dárro báhkogirje | Norsk-lulesamisk Ordbok*.
<http://gtweb.uit.no/webdict/ak/smj2nob/index.html> (28.2.2021).
38. KKS = *Karjalan kielen sanakirja* 2009. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojul-
kaisuja 18. Verkkojulkaisu HTML. URN:NBN:fi:kotus-201113, ISSN: 1796-041X.
<http://kaino.kotus.fi/kks>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 26.2.2021 (viitattu 9.3.2021).
39. KLpS = Itkonen, T. I. 1958: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja*. Lexica Societatis Fenno-
Ugricae XV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
40. Korhonen, Mikko 1970: Der Ausdruck des indefiniten Subjekts im aktiven Satz des
Lappischen. – Heikki Leskinen (toim.), *Symposium über Syntax der uralischen Sprachen
15.–18. Juli 1969 in Reinhausen bei Göttingen* s. 142–149. Göttingen: Vandenhoeck & Rub-
recht.
41. KoSaS = Sammallahti, Pekka – Moshnikoff, Jouni 1991: *Suomi-koltansaame sanakirja*.
Ohcejohka: Girjegiisá.
42. Kotus = Kotimaisten kielten keskuksen Suomen kielen nauhoitearkisto.
43. Laanest, Arvo 1990: Kommentar zu Seppo Suhonens Vortrag Über fremden Einfluss auf die
Struktur der ostseefinnischen Sprachen. – *Itämerensuomalaiset kielikontaktit: itämerensuo-
malainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8.–
1.9.1990* s. 105–107. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 61. Helsinki: Koti-
maisten kielten tutkimuskeskus.
44. Lehtiranta, Juhani 1992: *Arjeploginsaamen äänne- ja taivutusopin pääpiirteet*. SUST 212.
Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
45. LpD = Nielsen, Konrad 1932–1962: *Lappisk ordbok I–III. Grunnet på dialektene i Polmak,
Karasjok og Kautokeino*. Oslo: Aschehoug.
46. LpWsch = Lagercrantz, Eliel 1939: *Lappischer Wortschatz I–II*. Lexica Societatis Fenno-
Ugricae VI. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
47. LuLpW = Grundström, Harald 1946–1954: *Lulelappsk ordbok*. Uppsala: A.-B.
Lundequistska Bokhandeln.
48. Magga, Ole Henrik – Magga, Lajla Mattsson 2012: *Sørsamisk grammatikk*. Kárásjohka:
Davvi Girji.

49. MalâLpW = Schlachter, Wolfgang 1958: *Wörterbuch des Waldlappendialekts von Malå und Texte zur Ethnographie*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XIV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
50. Meänkielen sanakirja. <http://meankielensanakirja.com> (28.2.2021).
51. Morottaja, Petter – Olthuis, Marja-Liisa (tulossa): *Inarinsaamen koulukielioppi*. Versio 17.11.2020. Sämitigge.
52. Moshnikoff, Satu – Moshnikoff, Jouni – Koponen, Eino – Lehtinen, Miika 2020: *Koltansaamen kielioppi*. Inari: Sää'mte'gğ.
53. Moshnikoff, Satu – Moshnikoff, Jouni – Koponen, Eino 2009: *Koltansaamen koulukielioppi*. Inari: Sää'mte'gğ.
54. NES = Häkkinen, Kaisa: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Verkkoversio.
55. Nickel, Klaus Peter – Sammallahti, Pekka 2011: *Nordsamisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
56. Nielsen, Konrad 1926: *Lærebok i lappisk I. Grammatikk: lydlære, formlære, orddannelse og syntaks samt tillegg*. Oslo: Brøgger.
57. Ojansuu, Heikki 1922: *Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia*. Turun suomalaisen yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 1: 3. Turku.
58. Qvigstad, J. K. 1893: *Nordische Lehmwörter im Lappischen*. Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlingar for 1893 No. 1. Christiania.
59. Riebler, Michael (tulossa): Kildin Saami. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.) *The Oxford Guide to the Uralic Languages*. Oxford: Oxford University Press.
60. Räisänen, Alpo 1996: Suomen kaan-liitteen alkuperä. – *Virittäjä* 100 (3) s. 375–334.
61. Sammallahti, Pekka 1993: *Sámi-suoma-sámi sátnegirji*. Ohcejohka: Girjegeisá.
62. Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami languages. An introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
63. Sammallahti, Pekka 2001: The Indo-European Loanwords in Saami. – Christian Carpelan, Asko Parpola & Petteri Koskikallio (toim.) *Early Contacts between Uralic and Indo-European. Linguistic and Archaeological Considerations* s. 397–415. SUST 242. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
64. Sammallahti, Pekka 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
65. Sammallahti, Pekka 2007: *Gielladutkama terminologiija*. Kárášjohka: Davvi Girji.
66. SIKOR = UiT Norjan arktisen yliopiston ja Norjan Saamelaiskäräjien tekstikokoelma, Versio 06.11.2018. <http://gtweb.uit.no/korp> (28.2.2021).
67. Sjaggo, Ann-Charlotte 2015: *Pitesamisk grammatik – en jämförande stude med lulesamiska*. Senter for samiske studier, Skriftserie nr. 20. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, Senter for samiske studier.
68. Spiik, Nils Eric 1989: *Lulesamisk grammatik*. Jokkmokk: Sameskolstyrelsen.
69. SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3*. SKST 556. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992–2000.
70. SüdLpW = Hasselbrink, Gustav 1981–1985: *Südlappisches Wörterbuch I–III*. Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. C: 4. Uppsala: Dialekt- och folkminnesarkivet.
71. SydSaO = Bergsland, Knut – Magga, Lajla Mattsson 2007: *Åarjelsamien-daaroen baakoegærja*. Idut.
72. Szabó, László 1967: *Kolalappische Volksdichtung (Texte aus den Dialekten in Kildin und Ter)*. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-historische Klasse. Dritte Folge, Nr. 68.

73. Szabó, László 1968: *Kolalappische Volksdichtung (aus den Dialekten in Kildin und Ter). Zweiter Teil nebst grammatischen Aufzeichnungen*. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-historische Klasse. Dritte Folge, Nr. 72.
74. Tereškin 2002 = Терешкин, Сергей Николаевич: *Йоканьский диалект саамского языка*. Väitöskirja. Санкт-Петербург: РПГУ им. А. И. Герцена.
75. Vilkuna, Maria 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Helsinki: Edita.
76. Wilbur, Joshua 2009: *Pite Saami: documenting the language and culture*. Endangered Languages Archive. <http://hdl.handle.net/2196/00-0000-0000-0003-1170-E> (9.3.2021).
77. Wilbur, Joshua 2014: *A Grammar of Pite Saami*. Studies in Diversity Linguistics 5. Berlin: Language Science Press.
78. Wilbur, Joshua (toim.) 2020: *Bidumsáme Báhkogirrje*. Internet-tietokanta. <http://saami.uni-freiburg.de/psdp/pite-lex> (3.3.2021).
79. Ylikoski, Jussi 2020: Remarks on the Saami demonstrative pronouns. – Sampsa Holopainen, Juha Kuokkala, Janne Saarikivi & Susanna Virtanen (toim.), *Ёмас сымың нэ́кве вёртур ётност самың патум*. *Scripta miscellanea in honorem Ulla-Maija Forsberg* s. 398–417. SUST 275. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
80. Zaikov 1987 = Зайков, П. М.: *Бабинский диалект саамского языка: фонологическое исследование*. Петрозаводск: Карелия.